

Станіслав РОЗДОБУДЬКО

докторант кафедри історії України та політології, Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, вул. Графська, 2, м. Ніжин, Україна, 16600 (stas.rozдобudko@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4081-3087>

Бібліографічний опис статті: Роздобудько, С. (2026). Козацька старшина Лівобережної України в контексті російських імперських реформ (1762–1796 роки). *Українські історичні студії*, 19(61). doi: <https://doi.org/10.24919/3083-6158.19/61.3>

**КОЗАЦЬКА СТАРШИНА ЛІВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ
РОСІЙСЬКИХ ІМПЕРСЬКИХ РЕФОРМ (1762–1796 РОКИ)**

Анотація. У статті проаналізовано, як у добу Катерини II імперська влада інтегрувала Лівобережну Україну до загальноросійського політико-правового простору через ліквідацію залишків інститутів Гетьманщини та цілеспрямовану кооптацію місцевої традиційної еліти – козацької старшини – до складу російського дворянства. Автор підкреслює, що цей процес мислився як практичний інструмент одночасного демонтажу автономних інституцій та формування кадрової опори імперської бюрократії й офіцерського корпусу.

Мета статті полягає в дослідженні механізмів та особливостей кооптації козацької старшини колишньої Гетьманщини до складу російського дворянства за часів правління імператриці Катерини II у хронологічних межах 1762–1796 років.

Методологічною основою публікації є проблемно-хронологічний аналіз імперських рішень і регіональних практик інтеграції у поєднанні з історіографічним оглядом. У роботі в якості пояснювальної рамки використано тезу про конфліктність/амбівалентність імперських інтеграційних практик та значення персонального чинника.

Наукова новизна полягає в конкретизації твердження, що інтеграція старшинської еліти мала характер керованої імперської технології, де одночасно діяли стимули, патронат і покарання. Показано визначальну роль у реалізації цих технологій Петра Румянцева. Окреслена дієвість клієнтельних мереж і столичного лобізму (довкола Олександра Безбородька та Петра Завадовського) як каналу призначень і просування представників козацької старшини у вищих імперських установах.

Висновки: доведено, що вирішальне прискорення інтеграції старшини відбулося на початку–середині 1780-х років, коли ослаблення позицій «автономістів» (зокрема після смерті Івана Скоропадського у 1782 та Григорія Полетики у 1784 роках) збіглося з одночасним упровадженням взаємопов'язаного пакета реформ – адміністративної (1782 рік), станових змін (1783 і 1785 роки) та військової (1783 рік). Вони відкривали перед представниками козацької старшини перспективи кар'єрного зростання в межах імперського бюрократичного апарату, а тому зумовлювали їх лояльність.

Ключові слова: козацька старшина, Гетьманщина, Петро Румянцев, II Малоросійська колегія, російське дворянство, імперські реформи, намісництва.

Stanislav ROZDOBUDKO

PhD student (doctoral candidate) at the Department of History of Ukraine and Political Science, Mykola Gogol Nizhyn State University, 2, Hrafska Str., Nizhyn, Ukraine, postal code 16600 (stas.rozдобudko@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4081-3087>

To cite this article: Rozdobudko, S. (2026). Kozatska starshyna Livoberezhnoi Ukrainy v konteksti rosiiskykh imperskykh reform (1762–1796 roky) [The Cossack Officer Elite of Left-Bank Ukraine in the Context of Russian Imperial Reforms (1762–1796)]. *Ukrainski istorychni studii – Ukrainian historical studies*, 19(61). doi: <https://doi.org/10.24919/3083-6158.19/61.3> [in Ukrainian].

THE COSSACK OFFICER ELITE OF LEFT-BANK UKRAINE IN THE CONTEXT OF RUSSIAN IMPERIAL REFORMS (1762–1796)

Summary. *The article analyzes how, in the reign of Catherine II, the imperial government integrated Left-Bank Ukraine into the all-Russian political and legal space by eliminating the remaining institutions of the Hetmanate and through the deliberate co-optation of the local traditional elite—the Cossack officer class (starshyna)—into the Russian nobility. The author emphasizes that this process was conceived as a practical instrument both for dismantling autonomous institutions and for creating a кадрова основа (staffing base) for the imperial bureaucracy and officer corps.*

Purpose. *The purpose of the article is to examine the mechanisms and specific features of co-opting the Cossack officer elite of the former Hetmanate into the Russian nobility during the reign of Empress Catherine II, within the chronological framework of 1762–1796.*

Methodological framework. *The methodological basis of the study is a problem-oriented chronological analysis of imperial decisions and regional practices of integration, combined with a historiographical review. As an explanatory framework, the article employs the thesis about the conflictual/ambivalent nature of imperial integration practices and the significance of the personal factor.*

Scientific novelty. *The article specifies and substantiates the claim that the integration of the Cossack officer elite functioned as a managed imperial “technology,” in which incentives, patronage, and punishments operated simultaneously. It demonstrates the decisive role of Pyotr Rumyantsev in implementing these mechanisms. The paper also outlines the effectiveness of client networks and capital lobbying (associated with Oleksandr Bezborodko and Petro Zavadovskyi) as channels for appointments and for advancing representatives of the Cossack officer class within higher imperial institutions.*

Conclusions. *It is proven that the decisive acceleration of the starshyna’s integration occurred in the early to mid-1780s, when the weakening of the “autonomists’” position (in particular after the deaths of Ivan Skoropadskyi in 1782 and Hryhorii Poletika in 1784) coincided with the simultaneous implementation of an interconnected package of reforms—administrative (1782), estate and social-order changes (1783 and 1785), and military (1783). These reforms opened prospects for career advancement for members of the Cossack officer elite within the imperial bureaucratic apparatus and thus fostered their loyalty.*

Key words: *Cossack starshyna; Hetmanate; Pyotr Rumyantsev; Second Little Russian Collegium; Russian nobility; imperial reforms; viceroalties (namisnystva).*

Постановка проблеми. Правління Катерини II відіграло вирішальну роль у зміцненні імперської системи в Росії та інтеграції до її складу Лівобережної України шляхом ліквідації залишків державних інститутів Гетьманщини. Не останню роль в цьому процесі відводилося місцевій традиційній еліті – козацькій старшині, яка себе називала «малоросійським шляхетством», а в історіографії отримала назву «нової української шляхти». Вища імперська адміністрація на чолі з Катериною II поставила за мету кооптацію переважно опозиційну козацької старшини до російського дворянства з метою зміцнення бюрократичного апарату та офіцерського корпусу імператорської армії.

Аналіз досліджень. Вказана проблематика має обширну історіографічну традицію, яка почала формуватися ще в XIX столітті. Одним з перших до неї звернувся ще в 30-х роках XIX століття Олександр Маркович, який підготував «Історичну і статистичну записку про дворянський стан і дворянські маєтності Чернігівської губернії» (Маркович, 1894). Засновницею наукового підходу до розробки вказаної проблематики є Олександра Єфименко, яка на початку 90- років XIX ст. підготувала статтю «Малоруське дворянство та його долі» (Єфименко, 1891). Слід згадати і про перше монографічне дослідження, яким є праця Дмитра Міллер «Нариси з історії та юридичного становища старої Малоросії: перетворення козацької старшини в дворянство». Вона побачила світ у 1897 році на сторінках «Київської старини» (Міллер, 1897). Головною ідеєю цих перших досліджень було обґрунтування тези про органічність процесу кооптації козацької старшини до російського дворянства. В XX столітті інтерес до теми закономірно зник в радянській історіографії, проте набув подальшого розвитку в українській діаспорній історіографії. Важливим її підсумком є монографія Зенона Когута «Російський централізм і українська автономія. Ліквідація Гетьман-

щини 1760–1830 роки», яка вперше була оприлюднена англійською мовою у 1988 році й перекладена українською мовою в 1996 році (Когут, 1996). В ній окрема увага приділена непростим і суперечливим відносинам між козацькою старшиною та імперською адміністрацією; спростовується попередня теза про органічність процесу кооптації козацької старшини до російського дворянства й вперше описуються випадки опозиції козацької старшини до цього процесу. Сучасна українська історіографія продовжує перебувати під впливами наукових висновків Зенона Когута. Серед головних дослідників теми слід назвати Володимира Кривошею (Кривошея, 2010), Володимира Володька (Володько, 2005), Тараса Прокопа (Прокоп, 2014), Івана Гуржія та Юрія Русанова (Гуржій, 2017). Більшість з них наголошують на виключній ролі генерал-губернатора і голови II Малоросійської колегії Петра Румянцева на процес кооптації козацької старшини до російського дворянства. Також важливим їх здобутком є введення до наукового обігу потужного корпусу архівних джерел.

Метою статті є дослідження механізмів та особливостей кооптації козацької старшини колишньої Гетьманщини до складу російського дворянства за часів правління імператриці Катерини II.

Виклад основного матеріалу. Зазначимо, що козацька старшина для імперських урядових кіл в 40–50-х роках XVIII століття була проблемним соціальним елементом. При імператорському дворі ставили під сумнів «шляхетське достоїнство» козацької старшини, привілеї і маєтності якої зумовлювалися місцевою традицією, а не службою престолу. Їхні діти не допускалися до військових навчальних закладів на тій підставі, що в них можуть вчитися лише діти дворян, а «дворян в Малоросії немає» (Миллер, 1897, с. 26). Ситуація змінилася з приходом до влади Катерини II, яка в 1764 році після прийняття відставки з гетьманства Кирила Розумовського призначила до Гетьманщини генерал-губернатором та очільником II Малоросійської колегії Петра Румянцева, який мав остаточно вирішити «питання Гетьманщини». Його родина через батька Олексія та діда по материній лінії Артамона Матвєєва була добре обізнана з реаліями Гетьманщини й мали численні знайомства в середовищі вищих кіл козацької старшини (Когут, 1996, с. 100; Прокоп, 2014, с. 15). Петро Румянцев зміг переконати імператрицю в необхідності заміни відкритого конфлікту імперського уряду з козацькою старшиною, який був за часів I Малоросійської колегії та Правління гетьманського уряду, на систему заохочень і покарань, яка б заохочувала козацьку старшину, особливо ж молодь, до кар'єрних змагань в межах російського імперського бюрократичного апарату (Салогуб, 47–48). Першим свідченням успіху ідеї Петра Румянцева був склад щойно створеної II Малоросійської колегії. До неї окрім трьох російських чиновників увійшли особи, що обіймали перед цим ключові посади в Генеральній військовій канцелярії за часів гетьманування Кирила Розумовського. Йдеться про Василя Тумановського (генеральний писар), Івана Жоравку (генеральний осавул) та Данила Апостола (генеральний хорунжий) (Когут, 1996, с. 97–98). Цей крок мав засвідчити тяглість в адміністрації.

Петро Румянцев вважав, що саме цивільна й військова, служба імператорському престолу мають бути для козацької старшини пропусковим фільтром до дворянських титулів. Так, вже у 1764 році, негайно після призначення, він пропонував надати дворянські чини усім представникам козацької старшини, які обіймали уряди – посади генерального, полкового та сотенного рівнів (Когут, 1996, с. 111). У 1766 році він підтвердив ці наміри й в наказі делегату від II Малоросійської колегії до «великого зібрання» Законодавчої комісії наголосив, що вся козацька старшина має бути поділена в майбутнє на дві частини – дворян та «земство». До останньої категорії мали потрапити, причому назавжди, ті представники старшини, які не обіймали посад (Когут, 1996, с. 150). Разом з цим Петро Румянцев домігся від Сенату права надавати нижчий дворянський чин корнета. Під час російсько-турецької війни 1768–1774 років він ним пожалував значну частину козацької старшини та рядового козацтва, які служили під його керівництвом (Рігельман, 1994, с. 677). Петро Румянцев вибудував максимально лояльну систему пожалування чину корнета й козацькій старшині, яка не перебувала на військовій службі. Так, в глухівській канцелярії II Малоросійської колегії процвітав

«бізнес» на торгівлі чинами. Так, анекдотичним став випадок одного з секретарів канцелярії Дубовика, який за 100 карбованців срібла гарантував патент на чин корнета за підписом Петра Румянцева навіть козакам (Шугуров, 1895, с. 220–221).

Цей механізм роздачі чинів значною мірою реалізувався через представників козацької старшини, які увійшли до найближчого оточення Петра Румянцева. Серед них слід назвати Олександра Безбородька, Петра Завадовського та Андрія Милорадовича. Так, з ініціативи Олександра Безбородька було збільшено кількість сотень у Лубенському полку, а відтак і кількість сотенних урядів (Лазаревский, 1896, с. 74). Він же в листі до батька у 1779 році хвалився, що лише того року домігся дворянських рангів для понад 20 старшин (Когут, 1996, с. 228). Петербурзькі будинки Олександра Безбородька та Петра Завадовського стали штаб-квартирами лобі в столиці імперії. Найбільше від цієї мережі клієнти зискували найближчі родичі. Так зять Олександра Безбородька – Яків Бакуринський, став радником чернігівської палати цивільного суду й згодом очолив чернігівську кримінальну палату та врешті став віце-губернатором Чернігівського намісництва. Свояк останнього – Яків Шум став остерським земським ісправником, а його рідний брат – Прокіп, обійняв посаду засідателя козелецького повітового суду (Прокоп, 2014, с. 16).

Проте, ця мережа клієнти була обмеженою і не могла гарантувати лояльності всієї козацької старшини Петру Румянцеву та, ширше, імперському престолу. Значна її старшина демонструвала нехіть до дворянських чинів, особливо ж після впровадження у 1762 році ще попереднім імператором Петром III Маніфесту про вольності дворянства. Згідно його положень дворяни отримували право на звільнення за власним бажанням після 25 років військової чи цивільної служби. Проте, всі вони зобов'язувалися до служби на час війни, причому під загрозою конфіскації маєтків. Очевидно, що такий правовий статус був значно нижчим у порівнянні з «малоросійською шляхтою», яка користувалася привілеями, які були закріплені у Литовських статутах і дозволяли їм займатися підприємництвом й торгівлею, за власним бажанням залишати службу і, найголовніше, гарантували недоторканість маєтків. Ці маєтності росли за рахунок привласнення рангових землеволодінь, які раніше давалися разом із урядом. Єдиною перевагою російського дворянства було право володіти кріпосними. На території ж Лівобережної України селяни мали статус підданих і зобов'язувалися до виконання різних «роботизн та послушенства» на користь власників маєтків, але водночас вони користалися правом вільного переходу. В повній мірі ці «мрії про кріпацтво» виявилися під час ради в Глухові у 1763 році, на якій переглядалися положення «Прав, за якими судиться народ малоросійський».

В повній мірі нехіть козацької старшини до отримання чинів російського дворянства виявилася під час виборів до Законодавчого зібрання та проведення його «великого зібрання». В контексті розвитку цих процесів козацька старшина пов'язувала окремішність свого статусу із вимогами збереження автономного статусу Гетьманщини. Якщо на той час на території Лівобережної України нараховувалося близько 2 тис. представників козацької старшини, то за обрахунками Зенона Когута щонайменше половина з них виявила опозиційність й наполягала на збереженні статусу «малоросійського шляхетства» (Когут, 1996, с. 128; Прокоп, 2014, с. 15). Найбільш сильним був опір козацької старшини Ніжинського полку. Переважна більшість учасників шляхетського зібрання виступила проти пропонованого Петром Румянцевим наказу й кандидата в делегати. Реакція Петра Румянцева була жорстокою – 54 учасники з'їзду були засуджені до страти й довічного заслання. Проте, імператриця Катерина II більшості з них пом'якшила вирок. Це лише зайвий раз демонструвало роль особистої лояльності до генерал-губернатора та імператриці. Опозиційними були й обрані делегати від козацької старшини. Чого вартує лише той факт, що серед них були Іван Скоропадський та Григорій Полетика. Перший в середовищі козацької старшини розглядався як новий претендент на козацьку булаву, другий був автором цілої низки програмних документів, в яких обґрунтовувалася ідея збереження автономії Гетьманщини (Терлюк, 2023, с. 34). Смерть обох (Іван Скоропадський помер у 1782 році, а Григорій Полетика – у 1784) суттєво ослабила позиції так званих автономістів в середовищі козацької старшини.

Одночасно з цим на території Лівобережної України були в короткий час впроваджені ключові реформи – адміністративна (впровадження у 1781 році положень губернської реформи 1775 року), станові (впровадження кріпацтва у 1783 році та дарування привілеїв дворянства у 1785 році) та військова (реорганізація козацьких полків у карабінерні у 1783 році). Усі ці реформи було тісно пов'язані між собою і мали вирішальний вплив на зміну позиції козацької старшини у ставленні до перспектив отримання статусу російських дворян.

Адміністративна реформа передбачала створення на території Лівобережної України трьох намісництв (Київського, Чернігівського та Новгород-Сіверського) замість 10 полків. На чолі намісництв були поставлені генерал-губернатори, які зосереджували у своїх руках вищу цивільну та військову владу. Наголосимо, що першими генерал-губернаторами були переважно представники вищої козацької старшини. Чернігівське намісництво очолив Андрій Милорадович, колишній бунчуковий товариш, член II Малоросійської колегії. На чолі Новгород-Сіверського намісництва став колишній генеральний суддя Ілля Журман. При намісництвах створювалися численні присутственні місця, які мали значні штати виборних та призначуваних посад. Наприклад, лише штат канцелярій судових установи Київського намісництва нараховував 75 посад (Андрієвський, 1894, с. 192–193). Усі вони заповнювалися майже виключно представниками колишньої козацької старшини, до якої відтепер ставилися вимоги дотримання дисципліни в роботі й паперах. Особливо велика роль приділялася рівню освіти. Румянцев видав окремий наказ, за яким на канцелярські посади могли призначатися грамотні вихідці з козаків та духовенства. Окрім того вихідці з козацької старшини активно залучалися й заохочувалися до займання посад в інших сусідніх намісництвах – Катеринославському та Курському (Когут, 1996, с. 247).

Впровадження кріпацтва козацька старшина в переважній більшості зустріла позитивно, адже це узаконювало їх остаточне відмежування від козаків, які були прирівняні до стану державних селян. Жалувана грамота дворянству 1785 року суттєво розширювала привілеї дворянства у порівнянні з діючим до цього Маніфестом про вольності дворянства. Це робило статус дворянина більш привабливим для козацької старшини. Свідченням цього є небувалий ажітаж козацької старшини при доведенні свого «шляхетського достоїнства» перед намісництвами, які мали складати списки дворян. В межах трьох згаданих намісництв процвітав бізнес із продажу різноманітних патентів та доказів про давність родів, які привозили з Речі Посполитої. Найбільшими зловживаннями відзначилося Новгород-Сіверське намісництво. Більшість отримали дворянство на підставі свідчень «достойних членів суспільства», тобто жодних документів про службу на користь польських королів, українських гетьманів чи російських царів не представила.

Нарешті, військова реформа 1783 року теж передбачала масову роздачу чинів. Усі старшинські звання прирівнювалися до чинів російської імператорської армії. Ті, хто йшов у відставку отримували чин російської армії з підвищенням на один щабель. У наступному 1784 році вийшла заборона про присвоєння старих старшинських звань.

Все це зумовило швидку і безболісну кооптацію козацької старшини до російського дворянства. Як зазначав Зенон Когут, «Впродовж всього-на-всього чотирьох років (1782–1786) українське самоврядування, що своїм корінням сягало історичної традиції польсько-литовського періоду і мало більше як сторічний досвід у Гетьманщині, рішуче заступила імперська провінційна адміністрація. Не вчинивши жодного, принаймні, очевидного опору, колишні чиновники Гетьманщини змінили важкі козацькі шаблі та строкаті козацькі строї на рапіри, напудрені перуки й імперські мундири» (Когут, 1996, с. 192).

Висновки. Таким чином, правління Катерини II стало переломним етапом у перетворенні Лівобережної України на повноцінну провінцію імперії. Ліквідація інституцій Гетьманщини супроводжувалася цілеспрямованою кооптацією місцевої еліти – козацької старшини («малоросійського шляхетства») – до складу російського дворянства як кадрової опори бюрократії та офіцерського корпусу.

Ключовим виконавцем цієї політики в регіоні виступив генерал-губернатор Петро Румянцев, який запропонував замінити відкритий конфлікт із старшиною системою заохочень і покарань та вбудував частину старшинської верхівки в нові адміністративні структури, наділивши її ексклюзивними владними повноваженнями. Процес кооптації козацької старшини до російського дворянства довгий час розвивався повільно й прискорився у 1782 – 1785 роках, коли в часі співпало два процеси – відхід з публічної арени авторитетного і впливового старшого покоління автономістів з числа козацької старшини та проведення взаємозв'язаних і взаємно посилюючих імперських реформ – адміністративної, станової та військової.

Поєднання адміністративного тиску, службових «ліфтів», мережі клієнти і реформаторських «вигод» забезпечило швидку та відносно безболісну інтеграцію козацької старшини до імперського дворянства.

Джерела та література

- Андрієвський, А.** (1894). Архивная справка о составе киевского «общества» в 1782 – 1797 годах. Киевская старина. 2. 192–203.
- Володько, В.** (2005). Канцелярські службовці Київського намісництва середини 80-х рр. XVIII ст.: правове становище, чисельність, соціальний склад. *Наукові записки: Збірник наукових статей Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. 39. 172–181.
- Гуржій, І., Русанов Ю.** (2017). *Дворянство Лівобережної України кінця XVIII – початку XX ст.: соціально-правовий статус і місце у владних структурах Російської імперії*. Київ.
- Ефименко, А.** (1891). Малорусское дворянство и его судьбы. *Вестник Европы*. 8. 515–569.
- Когут, З.** (1996). *Російський централізм і українська втономія. Гетьманщина 1760 – 1830*. Київ.
- Кривошея, В.** (2010). *Козацька старшина Гетьманщини*. Енциклопедія. Київ.
- Лазаревський О.** (1896) Исторические очерки Полтавской Лубенщины XVII – XVIII веков. *Чтения в историческом обществе Нестора-летописца*. 11. 34–203.
- Максимович, Г.** (1917). *Выборы и наказания в Малороссии в Законодательную комиссию 1767 г.* Нежин. 1.
- Маркович, А.** (1894). *Историческая и статистическая записка о дворянском сословии и дворянских именах Черниговской губернии*. Чернигов.
- Миллер, Д.** (1897). Очерки из истории и юридического быта старой Малороссии. Киевская старина. 1. 1–31.
- Прокоп, Т.** (2014). П. Румянцев і українська еліта Лівобережної України в умовах ліквідації автономії (1764 – 1796). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія «Історія»*. 2. 14–19.
- Рігельман, О.** (1994). *Літописна оповідь про Малу Росію та її народ і козаків узагалі*. Київ.
- Салогуб, Л.** (2018). М. Голубець: погляди на політичну історію Гетьманщини XVIII ст. *Історичні і політологічні дослідження*. 2(63). 44–51. doi: <https://doi.org/10.31558/2079-1828.2018.2.4>.
- Терлюк, І.** (2023). Особливості еволюції ідеї української національної державності в умовах посилення російсько-імперської інкорпорації козацької Гетьманщини. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». 1(27). 31–38. doi: <https://doi.org/10.23939/law2023.37.031>.
- Шугуров, Н.** (1895). Из воспоминаний, изданных не для публики. *Киевская старина*. 5. 214–238.

References

- Andrievskij, A.** (1894). Arhivnaya spravka o sostave kievskogo «obshestva» v 1782 – 1797 godah [Archival Reference on the Composition of the Kyiv “Society” in 1782–1797.]. *Kievskaya starina – Kievan Antiquity*. 2. 192–203. [in Russian].
- Volodko, V.** (2005). Kantseliarski sluzhbovtsi Kyivskoho namisnytstva seredyny 80-kh rr. XVIII st.: pravove stanovishche, chyselnist, sotsialnyi sklad [Chancery clerks of the Kyiv Viceroyalty in the mid-1780s: legal status, number, and social composition]. *Naukovi zapysky: Zbirnyk naukovykh statei Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. – Scientific Notes: Collection of Scholarly Articles of the National Pedagogical Dragomanov University named after M. P. Drahomanov* 39. 172–181. [in Ukrainian].
- Hurzhi, I., Rusanov Yu.** (2017). *Dvorianstvo Livoberezhnoi Ukrainy kintsia XVIII – pochatku KhKh st.: sotsialno-pravovyi status i mistse u vladnykh strukturakh Rosiiskoi imperii* [The Nobility of Left-Bank

- Ukraine from the Late 18th to the Early 20th Century: Socio-Legal Status and Its Place in the Power Structures of the Russian Empire*. Kyiv. [in Ukrainian].
- Efimenko, A.** (1891). Malorusskoe dvoryanstvo i ego sudby [Little Russian Nobility and Its Fate]. *Vestnik Evropy – The European Herald*. 8. 515–569. [in Russian].
- Kohut, Z.** (1996). *Rosiiskyi tsentralizm i ukrainska vtonomiia. Hetmanshchyna 1760 – 1830* [Russian Centralism and Ukrainian Autonomy: The Hetmanate, 1760–1830]. Kyiv. [in Ukrainian].
- Kryvosheia, V.** (2010). *Kozatska starshyna Hetmanshchyny. Entsyklopediia* [The Cossack Officer Corps of the Hetmanate: An Encyclopedia]. Kyiv. [in Ukrainian].
- Lazarevskij, O.** (1896) Istoricheskie ocherki Poltavskoj Lubenshiny XVII – XVIII vekov [Historical Essays on the Poltava Region of Lubny in the 17th–18th Centuries]. *Chteniya v istoricheskom obshestve Nestora-letopisca – Readings in the Nestor the Chronicler Historical Society*. 11. 34–203. [in Russian].
- Maksimovich, G.** (1917). *Vybory i nakazy v Malorossii v Zakonodatelnyu komissiyu 1767 g* [Elections and Mandates in Little Russia to the Legislative Commission of 1767]. Nezhin. 1. [in Russian].
- Markovich, A.** (1894). *Istoricheskaya i statisticheskaya zapiska o dvoryanskom soslovii i dvoryanskikh imeniyah Chernigovskoj gubernii* [Historical and Statistical Note on the Nobility Estate and Noble Landholdings of the Chernihiv Governorate]. Chernigov.
- Miller, D.** (1897). Ocherki iz istorii i yuridicheskogo byta staroj Malorossii [Essays on the History and Legal Life of Old Little Russia]. *Kievskaya starina – Kievan Antiquity*. 1. 1–31. [in Russian].
- Prokop, T.** (2014). P. Rumiantsev i ukrainska elita Livoberezhnoi Ukrainy v umovakh likvidatsii avtonomii (1764 – 1796) [P. Rumiantsev and the Ukrainian elite of Left-Bank Ukraine under the conditions of the liquidation of autonomy (1764–1796)]. *Naukovi zapysky Ternopil'skoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii «Istoriia» – Scientific Notes of Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University. Series: History*, 2, 14–19. [in Ukrainian].
- Rigelman, O.** (1994). *Litopysna opovid pro Malu Rosiyu ta yiyi narod i kozakiv uzagali* [Chronicle Narrative of Little Russia and Its People, and of the Cossacks in General]. Kyiv. [in Ukrainian].
- Salohub, L.** (2018). M. Holubets: pohliady na politychnu istoriiu Hetmanshchyny XVIII st. [Holubets: Views on the political history of the 18th-century Hetmanate]. *Istorychni i politolohichni doslidzhennia – Historical and Political Science Studies*. 2(63). 44–51. [in Ukrainian].
- Terliuk, I.** (2023). Osoblyvosti evoliutsii idei ukrainskoi natsionalnoi derzhavnosti v umovakh posylenia rosiisko-imperskoi inkorporatsii kozatskoi Hetmanshchyny [The evolution of the idea of Ukrainian national statehood amid the intensification of the Russian imperial incorporation of the Cossack Hetmanate]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnik». Serii: «Iurydychni nauky» – Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Series: Legal Sciences*. 1(27). 31–38. [in Ukrainian].
- Shugurov, N.** (1895). Iz vospominanij, izdannyh ne dlya publiky [From Memoirs Published Not for the Public]. *Kievskaya starina – Kievan Antiquity*. 5. 214–238. [in Russian].

Дата першого надходження статті до видання: 31.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 26.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 17.03.2026

Ця робота ліцензується відповідно до ліцензії відкритого доступу Creative Commons Attribution 4.0 International License